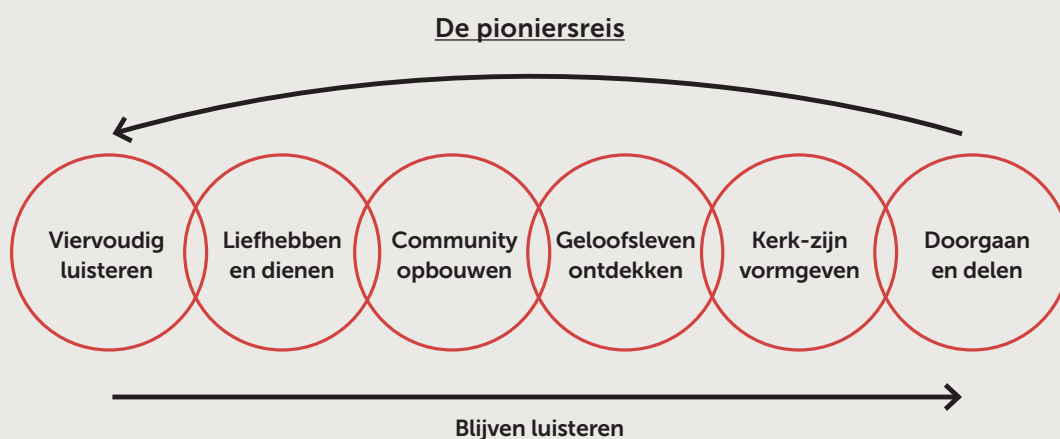

Waarde(n)volle verbindingen

Over sterke samenwerking

Dit is artikel 11 in een serie van 12 artikelen rond kernthema's voor proefplekken. De eerste zes artikelen beschrijven de pioniersreis.

De overige zes artikelen beschrijven thema's die deze reis ondersteunen.

De artikelen zijn in de eerste plaats geschreven met het oog op 'proefplekken'.

Dat zijn diverse soorten kerkplekken naast de gevestigde gemeenten, met een missionaire focus. Het taalgebruik is hierop gericht. Maar de onderliggende principes zijn veel breder toepasbaar. Met hier en daar een eenvoudige vertaalslag zijn de artikelen ook zeer geschikt voor gemeenteontwikkeling in het algemeen.

Waarde(n)volle verbindingen

Proefplekken functioneren per definitie nooit geïsoleerd. Ze zoeken altijd verbinding met hun omgeving. Dat geldt uiteraard allereerst voor de mensen die ze willen bereiken, maar vervolgens ook voor partners waarmee ze zouden kunnen samenwerken. In dit artikel staan we stil bij drie soorten samenwerking die zo kunnen ontstaan. In de eerste plaats is dat de verbinding met andere proefplekken. Vervolgens richten we de aandacht op de relatie met moedergemeenten of andere nabije, meer klassieke gestalten van de kerk. En in de derde plaats kijken we naar samenwerking met seculiere organisaties of bewegingen.¹ Maar het is zinvol eerst in algemene zin iets te zeggen over samenwerking.

Samenwerking

In het Nieuwe Testament is het beeld van het lichaam een van de beelden om geloofsgemeenschappen mee te typeren. Meestal gebruiken we het beeld op het niveau van een specifieke geloofsgemeenschap en de afzonderlijke leden daarin, maar we kunnen het beeld ook 'optillen' naar het niveau van uiteenlopende geloofsgemeenschappen. Deze hebben dan allemaal een specifieke eigen plek en functie in het lichaam van Christus. Vanuit dit beeld is er ook helemaal geen keuze om al dan niet samen te gaan werken. Uitwisseling en samenwerking zijn immers inherent aan een lichaam. Het is goed en nodig om dit aan het begin van het artikel direct duidelijk te maken, want het kerkelijk landschap lijkt soms meer op een archipel van onverbonden eilanden dan op een lichaam. In dit verband is het goed hier ook het pleidooi van Michael Moynagh voor een viervoudige verbinding te noemen. In de kerk gaat het steeds weer om de verbinding met God, met elkaar, met de omringende samenleving én met andere geloofsgemeenschappen. De kerk van Jezus Christus is een wereldwijd lichaam.² De eerste drie relaties zitten inmiddels in het DNA van veel missionaire denkers en doeners, maar de vierde relatie kan er nog bekaaid afkomen. Ook geloofsgemeenschappen individualiseren en kunnen zich loszingen van grotere verbanden. Maar dat betekent vrijwel altijd verlies aan vitaliteit. Henk de Roest doet in zijn mooie boek *En de wind steekt op!* onder andere verslag van een onderzoek in Engeland naar relevante factoren voor missionair kerk-zijn. Dit onderzoeksproject kwam met zeven belangrijke signalen en mondde uiteindelijk uit in een missionair netwerk, genaamd *Building Bridges of Hope*. Van de zeven signalen met betrekking tot het missionaire potentieel van geloofsgemeenschappen zijn in het kader van dit artikel vooral de laatste twee van belang: 'openstaan voor begeleiding' en 'leren van andere gemeenschappen'.³ In het materiaal dat binnen de Protestantse Kerk is ontwikkeld rond 'sterke samenwerking' worden vijf sleutels genoemd voor een vruchtbare samenwerking.

Het gaat om de volgende vijf:⁴

- een gedeelde missie
- openheid over elkaars belangen
- een goede relatie
- een duidelijke organisatie van de samenwerking
- heldere afspraken over het proces van samenwerken

Deze vijf sleutels vormen een goed frame om naar de kansen voor constructieve samenwerking te kijken. Ze zullen hieronder dan ook terugkeren.

1. Hiernaast kunnen we ook nog interreligieuze samenwerking onderscheiden. Deze samenwerking verdient zeker de aandacht, maar wordt in dit artikel niet verder gethematiseerd.

2. Michael Moynagh, *Church for Every Context. An Introduction to Theology and Practice*. London: SCM Press 2012, p. 106 ev.

3. Henk de Roest, *En de wind steekt op! Kleine ecclesiologie van de hoop*, Zoetermeer: Meinema 2005, p. 95-128.

4. Met dank aan Common Eye, waarvan we dit model met toestemming hebben overgenomen: <https://commoneye.nl/>

Samenwerking tussen proefplekken onderling

In 2010 werd de Werkgemeenschap Missionaire Gemeenschapsvorming in het leven geroepen. 'Doeners' (pioniers), 'duwers' (bestuurders uit denominaties) en 'denkers' (missiologen en andere theologen) begonnen elkaar op regelde basis op te zoeken voor uitwisseling en wederzijdse ondersteuning. Later kreeg deze werkgemeenschap de naam Kerklab. Kerklab wilde een ontmoetingsplek zijn voor pioniersplekken en tegelijk een laboratorium voor de bredere kerk. Inmiddels is dit min of meer informele oecumenische platform ter ziele. Haar functie is voor een deel overgenomen door de pionierende beweging van proefplekken. Hierin werkt een groeiend aantal kerken, (missionaire) organisaties en bewegingen samen.⁵ Dit brede netwerk is van groot belang (geweest) voor veel proefplekken, met name door het aanbieden van de mogelijkheid van ontmoeting, uitwisseling en training. Via de site [leren pionieren](#) is een schat aan materiaal te vinden. Vrijwel altijd zijn ook contacten 'over grenzen heen' verrijkend en vruchtbaar. In dit kader noem ik bijvoorbeeld de [Fresh Expressions beweging](#), ontstaan in Engeland, en het [City to City Europe](#) netwerk. Beide netwerken hebben belangrijke impulsen gegeven aan allerlei pioniers in Nederland. Inmiddels gaat er vanuit de Nederlandse pionierende beweging van proefplekken ook een impuls uit naar andere landen. Ons land wordt, naast Engeland, op het Europese vasteland door velen gezien als gidsland. Vanuit verschillende landen wordt een beroep gedaan op het Landelijk Team Pionieren, voor advies en inspiratie bij de ontwikkeling van de pioniersbeweging in het eigen land. Zo is er naast Engeland, waar al veel langer contact mee is, de laatste jaren ook een pioniersrelatie ontstaan met Duitsland, Tsjechië, Wales, Denemarken, Zwitserland, Oostenrijk en Hongarije.

Met name in een pioniersfase is de behoefte aan onderling contact en uitwisseling groot. Gaandeweg neemt die behoefte vaak af. Dat is in zekere zin een natuurlijk proces, maar tegelijk blijven uitwisseling en andere externe impulsen belangrijke voor de dynamiek en het doorgroeien van proefplekken. Directe samenwerking met andere proefplekken is meestal gebaseerd op geografische nabijheid en die is er lang niet altijd. Maar ook dan zijn er zeker mogelijkheden voor wederzijdse bevruchting. Het overzicht⁶ van proefplekken in Nederland is daarbij behulpzaam. Vergelijkbare proefplekken (bijvoorbeeld qua doelgroep) zoeken elkaar ook op. Ook binnen steden of regio's kunnen proefplekken elkaar opzoeken en ondersteunen.

Samenwerking tussen proefplekken en 'gevestigde' kerken

Michael Moynagh spreekt in zijn handboek *Church for Every Context* over een 'mixed-economy of church'.⁷ Met behulp van economische beeldtaal probeert hij de dynamieken – gewenst dan wel ongewenst – in de relatie van oude en nieuwe kerkplekken te laten zien. Deze economische taal is zeker bruikbaar, maar niet zonder reden stapt een latere denker, Ed Olsworth-Peter, over naar een ander taalveld: 'mixed ecology'.⁸ We volgen hem in dit taalgebruik. Een belangrijk motief daarvoor is dat er bij ecologie – anders dan bij economie – niet per se sprake hoeft te zijn van bewuste handelingen. Ook als er geen enkele relatie of uitwisseling is tussen oude en nieuwe vormen van kerk-zijn kunnen we spreken van een ecosysteem van kerkplekken. Want hoe dan ook, ze maken deel uit van een systeem. Bovendien kunnen we de beeldtaal van het ecosysteem ook toepassen op de relatie tussen kerkplekken en de bredere samenleving. Beeldtaal vanuit ecologisch denken brengt ons ook vrij direct bij zaken als (gebrek aan) ecologisch evenwicht, biodiversiteit, monoculturen, invasieve exoten. Ook geboren worden en sterven

5. De structureel betrokken partners buiten de dienstenorganisatie zijn op het moment van schrijven de IZB. Vereniging voor zending in Nederland, de Protestantse Kerk Amsterdam, de Protestantse Kerk Den Haag, vernieuwingsbeweging Op Goed Gerucht, Stichting Evangelie & Moslims, de Christelijke Gereformeerde Kerken, het Leger des Heils, International Church Plants, Stichting Geloofsinburgering en Youth for Christ. Daarnaast wordt samenwerking verkend met o.a. IFES Nederland, de Nederlandse Gereformeerde Kerken en het Graceland Festival.

6. Onder de kaart bij kerktype 'pioniersplek' aanvinken.

7. Moynagh, *Church for Every Context*, p. 431 ev.

8. Ed Olsworth-Peters, *Mixed Ecology. Inhabiting an Integrated Church*. London: SPCK Group 2024.

komen in beeld.⁹ Kortom, het is metaforische taal die ons op een nieuwe manier naar het geheel van kerkplekken doet kijken en ons verstaan van het kerkelijk ecosysteem kan verdiepen.

Olsworth-Peter onderscheidt zes graden van onderlinge verbinding:¹⁰

- *noticing: 'the pathway'*. We weten dat de ander er is en zoeken vrijblijvend informatie over die ander.
- *offering: 'the gift'*. We ondersteunen elkaar met gaven over en weer (en bij voorkeur niet met de eigen afdankertjes!).
- *gathering: 'the tent'*. We zoeken actief naar onderlinge ontmoeting en bouwen aan een relatie.
- *connecting: 'the gate'*. We kennen en waarderen elkaar en zoeken voor mensen de beste plek (ook als dat niet bij ons is!).
- *collaborating: 'the salad'*. We zijn als een fruitsalade: de verschillende ingrediënten zijn herkenbaar, maar ze vormen wel een geheel en dit geheel is meer dan de som van de delen.
- *co-creating: 'the bee'*. Er is over en weer bevruchting en dat leidt tot nieuwe vruchten die zonder dit samenzijn ('being with', Samuel Wells) niet zouden zijn gegroeid.

Deze zes graden van intensiteit kunnen helpen om te zien hoe de relatie op dit moment is en ook om te zien waar de partners naartoe zouden willen groeien.

Het PKN-onderzoeksrapport Over speelruimte en spanning uit 2019 leerde dat er lang niet altijd sprake is van vruchtbare interactie en samenwerking tussen gevestigde kerken en proefplekken. In termen van de graden van Olsworth-Peter kunnen we zeggen dat de verbinding vaak niet verder komt dan de eerste drie. Vaak is er niet veel interactie, soms gaat het zelfs om gescheiden werelden. Ook kunnen er concurrentiegevoelens bestaan en lang niet altijd is er het besef van een gedeelde missie (sleutel 1). Om een vruchtbare samenwerking op gang te krijgen, zullen oude en nieuwe kerkplekken vanuit hun gedeelde betrokkenheid op Jezus Christus en met wederzijds vertrouwen op dit punt dus echt moeten zoeken naar verbinding. Dit is cruciaal, want zonder een gedeelde missie is er feitelijk nauwelijks grond voor samenwerking. Samenwerking kan immers niet zonder richting. Niet voor niets wordt in het materiaal de eerste sleutel ook de sleutelhangar genoemd.¹¹ De andere vier sleutels hangen er bij wijze van spreken aan. Het kan helpen als de betrokken kerkplekken allereerst in de eigen kring nadenken over hun eigen missie, waarna de diverse missies tegen elkaar aan kunnen worden gelegd. Daarbij is er de vraag of er verbindingen en raakvlakken liggen tussen de geformuleerde missies. Mogelijk kunnen de partners, gevoed vanuit een verlangen naar missionaire biodiversiteit en vitaliteit, samen komen tot nieuwe verwoordingen van hun individuele missie(s). Het nadenken over de missie van kerk-zijn kan overigens met name voor al lang bestaande kerkelijke gemeenten een vernieuwende ontdekkingsreis zijn omdat deze missie lang niet altijd bewust en met een zekere mate van concreetheid is geformuleerd. Soms bestaat (onbewust) de legitimatie van het bestaan van de gemeente uit haar bestaan. Samenwerking kan hier zeer stimulerend zijn. Het samen beoefenen van het viervoudige luisteren kan hier leiden tot een verdiept bestaan van de eigen missie en tot meer onderling begrip.

Een goede relatie is een van de andere sleutels voor goede samenwerking. Het mag duidelijk zijn dat een dergelijke relatie er niet automatisch is. Ik noemde al het concurrentiegevoel en ook theologisch gezien kunnen 'oud' en 'nieuw' elkaar soms niet echt vinden. Vertrouwen ontbreekt soms. Het genoemde onderzoek Over speelruimte en spanning liet zien dat de relatie tussen 'oud' en 'nieuw' erg geholpen is met een *linking pin*, een leidinggevende of een andere sleutelfiguur die aan beide gestalten van de kerk is verbonden. Bij voorkeur is dit een professional, gelet op de tijd die het kost bij twee gemeenschappen

9. In Rein Brouwer e.a., *Levend lichaam. Dynamiek van christelijke geloofsgemeenschappen in Nederland* (Kampen: Kok 2007) wordt een levensloopbenadering gehanteerd (kerkplanting, groei, continuïteit, revitalisering, kerksluiting). Daarnaast is er aandacht voor fluïde vormen van kerk-zijn.

10. Olsworth-Peter, *Mixed Ecology*, p. 58 ev.

11. Vergelijk hier Gwendolyn L. Kolfschoten die samenwerken kort en krachtig omschrijft: 'een gezamenlijke inspanning van een groep, gericht op het bereiken van een doel'. In: *Beter samenwerken. Praktische technieken om samenwerking te bevorderen en te faciliteren*. Z.p.: Communicatiereeks 2015, p. 11. Ook voor haar is de gedeelde oriëntatie op een doel of missie absoluut nodig voor vruchtbare en blijvende samenwerking.

betrokken te zijn. Olsworth-Peter ziet ook dit belang en noemt een dergelijke verbindingsfiguur 'a mixed ecologist'.¹² In een krimpende kerk zal er lang niet altijd de mogelijkheid zijn een betaalde persoon voor beide plekken aan te stellen, maar als dat wel mogelijk is, is dit een belangrijke stap richting afstemming en samenwerking. Verbindend vermogen is hierbij uiteraard cruciaal. Het genoemde onderzoek stelt ook dat informele contacten vaak vruchtbaarder zijn dan vergadertafels.

Rond de organisatie van de samenwerking, de vierde sleutel, heeft de Protestantse Kerk een grote stap gezet met haar rapport Mozaïek van kerkplekken. Kerkordelijk is meer ruimte gemaakt voor nieuwe vormen van kerk-zijn en dat biedt betere randvoorwaarden voor samen optrekken en onderlinge afstemming. Proefplekken hebben een meer waardevolle plek binnen het geheel van de Protestantse Kerk gekregen. Daarbij zijn ze ook nog eens gemeenschappen die gemiddeld genomen meer feeling hebben met de seculiere samenleving dan de meer traditionele kerken. Met de ervaringen die ze daarbij opdoen, kunnen ze de missionaire oriëntatie van oudere gemeenten verdiepen en verrijken. Omgekeerd zullen proefplekken bereid moeten zijn te leren van de veel meer ervaren klassieke gemeenten. In een goede samenwerking zijn beide kerkplekken primair leerling van Jezus Christus.

Een mooie vorm van samenwerking komt tot stand tussen de Protestantse Gemeente Westerwert met de dorpen Jellum-Bears, Jorwert en Weidum en de in 2012 gestarte pioniersplek Nijkleaster. Ds. Hinne Wagenaar en Sietske Visser worden in 2012 als pioniers naar de PG Westerwert geroepen, met als specialisatie de pioniersplek Nijkleaster. Gaandeweg groeit deze monastieke pioniersplek uit tot een plek met een landelijke uitstraling. Er ontstaat de behoefte aan een helder plaatje rond de samenwerking. Opties als samengaan (fusie) worden besproken. Uiteindelijk blijkt het 'opgaan' van Nijkleaster in PG Westerwert de eenvoudigste oplossing. In 2023 ontstaat de kloostergemeente Nijkleaster-Westerwert met klooster Westerhûs als speciaal project daarbinnen. Bij de stichting van deze nieuwe kloostergemeente op Pinksterzondag doen 17 kloosterlingen de Nijkleasterbelofte en wordt klooster Westerhûs geopend. De Nijkleaster-beweging vernieuwt en verrijkt door haar klooster-zijn de bestaande gemeente. Beide zijn nauw met elkaar verbonden, maar door een bijzondere Plaatselijke Regeling zijn beide entiteiten ook zelfstandig herkenbaar.

Samenwerking met niet-kerkelijke partners

Proefplekken hebben vrijwel altijd een missionaire drive. Op de een of andere manier willen ze dienstbaar zijn aan de omringende samenleving. Dat betekent automatisch het zoeken naar verbinding met die omgeving. Nu lijkt de Bijbel daarmee niet zoveel op te hebben. Samenwerking en coalitievorming met personen en bewegingen die geen deel uitmaken van de eigen levensovertuiging zijn immers noch in het Oude noch in het Nieuwe Testament een dominant patroon. Integendeel, we zien hier juist vaak de antithese. Israël moet zich verre houden van de omringende volken en we lezen in het Nieuwe Testament niet dat de nieuwe gemeenten partnerschappen zoeken met 'mensen van vrede' in de omringende heidense wereld.¹³ Toch is er uiteraard wel verbinding en uitwisseling.¹⁴ In bijvoorbeeld de wijsheidsliteratuur in het OT vinden we allerlei parallellen met buitenbijbelse geschriften. De profeet Jeremia vraagt de Joodse ballingen zich via gebed en handelen in te zetten voor de bloei van de stad waar ze onvrijwillig wonen (Jeremia 29:7). Daniël zet zich aan het Babylonische hof in voor een samenleving die hem tegelijk in zijn religieuze vrijheid beknot. Jezus lijkt zelf ook een brug te slaan naar de bredere omgeving als Hij dit

12. Olsworth-Peters, *Mixed Ecology*, p. 22, 115 ev. De auteur is zelf ook uit dit dubbele hout gesneden: 'So I am a bit of a hybrid in that I love the new and want to develop the old.', p. 10.

13. Soms wordt het scherp aangezet, zoals bijvoorbeeld door Paulus in 2 Korintiërs 6:14, 'Loop niet in een en hetzelfde span met ongelovigen.' Exegetisch valt hier overigens wel het een en ander over te zeggen. Zo bijvoorbeeld PThU-hoogleraar Bernhard Reitsma in zijn inaugurele rede, januari 2025 (geraadpleegd 5-2-2025).

14. Meer hierover, onder meer bij Stefan Paas, *Vrede op aarde*, Utrecht: KokBoekencentrum 2023, p. 389 ev.

zegt tegen zijn leerlingen: 'Wie niet tegen jullie is, is voor jullie' (Lucas 9:50). Verbindend is ook het missio Dei-denken. Gods Geest laat zich niet opsluiten binnen de muren van de kerk. Onze samenleving is diep gestempeld door het christendom en veel van die stempelafdrukken vinden we ook in seculiere kringen. Maar ook geïnspireerd vanuit andere levensbeschouwingen en religies zijn er tal van mensen 'van goede wil'. Vanuit het missio Dei-denken krijgen we daar oog en waardering voor.¹⁵

Samenwerking kan op twee manieren beginnen: als proefplek zelf het initiatief nemen of worden uitgenodigd door een of meer andere partijen. Beginnende proefplekken zullen vooral langs de eerste weg potentiële samenwerkingspartners gaan zoeken en vinden. Het leggen van contacten en het opbouwen van relaties is daarbij uiteraard cruciaal. Zo'n zoektocht vraagt om wijsheid en voorzichtigheid: wat past bij onze missie, wie zoeken we als partner, welke ruimte bieden we elkaar daarbij, komen we samen verder dan alleen, zijn er wellicht ook conflicterende belangen en wat kunnen we aan?

Een opmerkelijke samenwerking ontstaat in de stad Groningen als de Stadskerk de burgerlijke gemeente aanschrijft met het verzoek rond Kerst iets publieks te mogen organiseren in de binnenstad. Dat verzoek past wonderwel in een beleidsnotitie van de gemeente, gericht op verlevendiging van de binnenstad in de maanden december en januari. De gemeente stelt een aantal publieke gebouwen open (onder andere het Stadhuis en het Forum) voor een Christmas Walk die door de Stadskerk wordt ingevuld. In 2024 stappen rond de 14.000 mensen over de drempel van de A-kerk, het beginpunt van de wandeling.

Éric Zander, pionier in de Waalse stad Gembloux, zoekt bij de missionaire transformatie van zijn geloofsgemeenschap contact met allerlei plaatselijke sociaal en cultureel werkers. Hij wil hun zijn droom uitleggen: "Een nieuwe ('alternatieve') vorm van kerk-zijn, die zich niet zou ontwikkelen in de marge van het sociale leven maar daarin geïntegreerd zou zijn, samenwerkend, participierend, ten dienste van het algemeen welzijn. Ik heb zelfs eenieder van hen gevraagd om hun advies voor het opnieuw doordenken van deze externe betrokkenheid van de kerk. Dat heeft ook andere gelovigen ertoe gebracht zich persoonlijk te verbinden aan verscheidene organisaties, zelfs aan het politieke leven. Wij hebben aldus die 'geïncarneerde evangelisatie' ontdekt en in praktijk gebracht die David Fitch beschrijft als de onmisbare 'gelovige presentie' van de volgelingen van Jezus in het hart van de maatschappij.¹⁶ In plaats van dat wij degenen van buiten 'bij ons thuis' als gastheren dienen, raken we als genodigden bij hen betrokken, 'bij hen thuis', en voegen we ons naar hun context. Vervolgens hebben we enkele van deze organisaties uitgenodigd in onze diensten om naar hen te luisteren, hen te bemoedigen en hen te ondersteunen. Met andere hebben we samengewerkt (of werken we samen tot op de dag van vandaag) aan gemeenschappelijke projecten: voor het milieu, het maatschappelijk werk, de cultuur, enzovoort. Dat heeft voor ons deuren geopend die niet alleen onverwacht waren, maar ook onverhoopt. Zo wordt bijvoorbeeld ons zomerse kindergroepswork in een probleemwijk van de stad al meerdere jaren gesubsidieerd door de overheid, omdat het de sociale cohesie bevordert."¹⁷

Bij samenwerking is altijd sprake van eigen belangen. Het is goed daarover van meet af aan open te zijn. Zo voorkom je ook verborgen agenda's.

Proefplekken die al wat langer bestaan en daarbij ook een positieve reputatie hebben opgebouwd, zullen vroeg of laat ook kunnen rekenen op uitnodigingen om te gaan samenwerken. De praktijk laat zien dat dat op heel wat manieren kan gebeuren.

15. Dit is een belangrijke grondtoon in bijvoorbeeld Gert-Jan Roest, *CONTEXTUALISATIE Theorie & Praktijk*, Utrecht 2021 (geraadpleegd 5-2-2025) en Jack Barentsen en Oeds Blok, *Wakker in Gods wereld. Kerk-zijn in de 21e eeuw*. Amsterdam: Buijten & Schipperheijn 2024.

16. David E. Fitch, *Faithful Presence*, Downers Grove: InterVarsity Press 2016. In het Nederlands: *Merkbaar aanwezig. Zeven disciplines die de kerk vormen voor missie*, Apeldoorn: CLC Publicaties 2018.

17. Éric Zander, 'L'Autre Rive, Gembloux. Lessen uit een experiment in Wallonië', in: *Inspirare* 6 (2023), nr., 1, p. 25.

Als Margrietha Reinders van 'Betondorp Bloeit' (Amsterdam) contact krijgt met de gemeentelijke gebiedsmanager, heeft deze laatste op zijn minst aarzelingen bij religie. Maar als ze ziet hoe Margrietha opereert in de wijk en daarbij ontdekt dat ze achter veel voordeuren komt die voor anderen vaak niet opengaan, verandert haar houding en geeft ze gemeentelijk geld aan 'Betondorp Bloeit' om er met een zekere vrijheid armoede mee te bestrijden.

Een min of meer vergelijkbaar proces van groeiend vertrouwen vond alweer wat langer geleden plaats in de Millinxbuurt in Rotterdam-Zuid. Het jongerencentrum The Mall (Youth for Christ) kreeg gaandeweg zoveel verbinding met 'probleemjongeren' dat de deelraad besloot haar jongerenwerk voor een belangrijk deel via de Mall te laten lopen.¹⁸ De steun van twee toenmalige Feyenoord-spelers voor het jongerencentrum trok ook allerlei sceptische buurtgenoten over de streep.

Pionier Dick Wolters (Noorderkerk Amsterdam) belicht nog weer een heel andere dimensie van verbinding en samenwerking met seculiere partners. Hij pleit voor het luisteren naar seculiere denkers en groepen omdat God ook in hen ons tegemoetkomt.¹⁹ Daarmee is samenwerking dus niet vooral heel praktisch maar krijgt ook een spiegelfunctie. Hierboven zagen we al een dergelijke zoektocht van Éric Zander in de Waalse stad Gembloux. We kunnen hier ook denken aan het boek van Aarnoud van der Deijl die het gesprek zoekt met kritische 'buitenstaanders'.²⁰ Iets soortgelijks doet Wolters overigens zelf ook. Hij voert het gesprek met Hans Boutellier, Bas Heijne, Ad Verbrugge en Willem Jan Otten. Het verhaal van de uitzending van de 70 leerlingen uit Lucas 10 kan hier in herinnering worden gebracht. 'Bagageloos' gaan ze op stap. De christelijke gemeente is te gast bij 'mensen van vrede'.²¹

'Al sinds Plato zijn waarheid, goedheid en schoonheid het fundament van ons samenleven. Met iedereen die zich iets aan die drie waarden gelegen wil laten liggen, kun je samenwerken om mensen met elkaar te verbinden. De ene keer doe je dat als kerk heel expliciet in de naam van Jezus, en de andere keer doe je dat iets ingetogener.'²²

Afronding

Samenwerking is in onze tijd onontbeerlijk. Tegelijk moeten we vaststellen dat het voor veel kerkplekken geen vanzelfsprekendheid is, noch als het gaat om interkerkelijke samenwerking, noch op het vlak van samenwerking met organisaties, instellingen en bewegingen die geen christelijke identiteit hebben. Maar gelukkig zien we bewegingen op dit vlak. De ene keer zal die samenwerking beter lukken dan de andere keer. Soms is het hier echt nog pionieren en worden er fouten gemaakt. Maar ook hier mag de leus gelden die we in de wereld van proefplekken regelmatig kunnen tegenkomen: 'failing forward!' Of in het Nederlands: 'struikelend vooruit!'

18. Daniel de Wolf, *Jezus in de Millinx. Woorden én daden in een Rotterdamse achterstandswijk*, Kampen: Kok 2006.

19. 'De kerk als contrastgemeenschap kent een principiële openheid voor de wereld. Het gesprek met de ander is niet alleen mogelijk, het is ook noodzakelijk. Daarin wordt de kerk namelijk gevormd door God, die haar in de (seculiere) ander ter verantwoording roept.' In: Dick Wolters, *De kerk als contrastgemeenschap. Kerk-zijn in een seculiere tijd*. Middelburg: Skandalon 2024, p. 295.

20. Aarnoud van der Deijl, *De toekomst van de kerk. Essay vol rouw en hoop*. Middelburg: Skandalon 2023.

21. In dit verband verwijs ik ook naar Kees van Ekris, *De magie van het geloof. Theologie over bezieling en betovering*. Utrecht: KokBoekencentrum 2025. In het boek doet hij verslag van zijn ervaringen, opgedaan tijdens zijn rondgang door 'seculier Nederland' in het jaar dat hij Theoloog des Vaderlands was.

22. Ds. Richard Saly (Jeruzalemkkerk Amsterdam) naar aanleiding van het driedaagse festival 'The Spirit of Amsterdam'. In: *#protestant*, nr. 13, februari 2025, p. 11.

Verder lezen

- Jack Barentsen en Oeds Blok, *Wakker in Gods wereld. Kerk-zijn in de 21e eeuw*, Amsterdam: Buijten & Schipperheijn 2024, met name hoofdstuk 4 ('Plaatsen').
- Klaas-Willem de Jong, *Samen sterk* (over samenwerking met de overheid).
- Edwin Kaats, Wilfrid Opheij, *Leren samenwerken. Conditie creëren voor kansrijke samenwerking*, Amsterdam: Boom 2023.
- Arie-Jan van de Wetering, *Alleen samen. 7 sleutels tot verbondenheid*. Apeldoorn: Lux 2020.
- Dick Wolters, *De kerk als contrastgemeenschap. Kerk-zijn in een seculiere tijd*. Middelburg: Skandalon 2024.

De auteur

Sake Stoppels, inmiddels gepensioneerd, was in het verleden onder meer gemeentepredikant, onderzoeker en universitair docent aan de Vrije Universiteit, wetenschappelijk beleidsmedewerker bij de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk en lector theologie aan de Christelijke Hogeschool Ede. Zijn interessegebieden zijn onder meer (missionaire) gemeenteopbouw en discipelschapsontwikkeling.